

ÖSSZEFOGLALÓ AZ OLVASÁSSTRATÉGIAI SZAKKÖR ALKALMAIRÓL

Különböző típusú szövegek olvasása és megértése alapvető kompetenciát igényel a társadalmi és kulturális életben, valamint a sikeres munkavégzéshez. A PISA-felmérések azt mutatták, hogy habár az európai tizenévesek többsége megfelelő olvasási kompetenciákkal rendelkezik, körülbelül negyedük a minimális szintet sem éri el tanulmányai befejezésekor. Nemcsak hogy nem sikerült az Európai Bizottságnak csökkentenie ezt a számot az olvasást illetően az alacsony teljesítők magas kockázatú csoportjában (mely célt az Oktatási Teljesítményértékelések megfogalmazták), hanem ez a szám 2000 óta folyamatosan nő.

Az olvasáshoz kapcsolódó írásbeliséget, a skandináv országok kivételével, általában olyan kompetenciaként határozzák meg, amelyet az általános iskola alsó tagozatában kell elsajátítani, és későbbi szisztematikus fejlesztése nem szükséges. Azonban az elmúlt évtizedek olvasástanítási kutatásai alapján tudjuk, hogy ez alapvető hiba. Az olvasást rendszeresen fejleszteni kell elsődleges elsajátítása után is, különböző korosztályokban, nyelveken, tömegkommunikációs eszközök segítségével.

Csak nagyon kevés felső tagozaton tanító tanár rendelkezett megfelelő tudással a gyenge olvasás felismeréséről illetve az olvasási készség szisztematikus fejlesztéséről mindazok közül a pedagógusok közül, akivel interjút készítettünk a projektben. Ez az egyik legfontosabb oka a tanítás alacsony hatékonyságának. A kutatás azt mutatja, hogy létezik egy kritikus átmenet a „az olvasni tanulás és tanulni tanulás” között az ötödik osztályban, és ez a tizenévesek olvasását kiemelten fontossá, az olvasástanítást a felső tagozatban kiemelt fontosságú kihívássá teszi. Ennek egyik meghatározó oka, hogy a szövegértés, szövegek kritikai értékelése és a szövegek tanulásában való alkalmazása fontosabbá válik, mint alsó tagozatban. Ez a fajta írásbeliség tantárgyanként különbözik elvárásaiban és a szükséges képességek szintjén is. Emiatt a hatékony olvasástanítás nemcsak az anyanyelvet tanító, hanem valamennyi tantárgyat oktató pedagógus szakmai kompetenciái közé tartozik.

Mindezekre alapozva készült el egy olyan munkafüzet-sorozat, amely az elsőtől a nyolcadik osztályig hivatott a szövegértési képesség fejlesztésére, a tantervi követelményeknek, elvárásoknak formai és tartalmi szempontból és a tematikája alapján is eleget téve.

Az utóbbi években több kutatás is kísérletet tett, hogy definiálja a jó olvasó fogalmát. Az így született eredmények arra mutatnak rá, hogy a jó olvasó:

- kapcsolatot teremt a releváns előzetes tudás és az olvasottak között,
- gondolkodási folyamatot (eljárást) választ,

- mentális képeket alkot,
- kérdéseket tesz fel,
- következtet,
- összefoglal,
- belátja, hogy mit ért meg és mit nem,
- felszámolja a zavaros dolgokat.

A hatékony szövegértés, olvasástanítás kritériumainak meghatározása is kulcsfontosságúvá vált, amely az agykutatás lehetőségeinek rohamos fejlődésével az olvasás folyamatáról is új adatokkal szolgált. Az ilyen irányú vizsgálatok számos eddigi feltételezést megerősítettek, és ezzel együtt több új szemponttal is szolgálnak. Az egyik ilyen megállapítás szerint a szövegértés tanítása sérülékeny folyamat, az agyi működésnek megfelelő tanítási módszerek jelentősen fejlesztik, míg az inadekvát módszerek rontják ezt a képességünket. Fontos további eredmény volt annak felismerése, hogy a hatékony szövegértés tanításnak tartalmaznia kell a szövegértés modellezését, a felépülésének tanítását, lehetőséget kell adni a gyermekeknek az önálló gyakorlásra, és a tanároknak el kell mondani nekik, hogy mire van szükségük és mit kell tenniük a jobb szövegértés érdekében.

A narratív, a leíró, ismeretterjesztő és funkcionális, kiegészítendő szövegeket ismertek meg a tanulók.

A foglalkozások során a következő stratégiákat alkalmaztuk és tanítottuk meg a tanulóknak.

Előzetes áttekintés, olvasástechnikai problémák

A szöveg előzetes áttekintése alatt azt a tevékenységet értjük, amikor a tanulók átnézik a szöveget, annak legfőbb tulajdonságait, címét, a képeket a szövegben. Ezalatt a hagyományos értelemben vett olvasás nem történik, de szóba jöhet a későbbi jóslás, érdeklődés felkeltése érdekében, hogy egy tetszőleges helyen beleolvasunk a szövegbe, azaz elolvasunk belőle legfeljebb egy-két mondatot. Az előzetes áttekintés az olvasás előtt hatékonyan járul hozzá a magasabb szintű szövegértéshez.

Egy jól megírt tankönyv, jól megtervezett weboldal vagy más nyomtatott forrás számos olyan elemet tartalmaz, melyek segítik az olvasót az információlokalisálásában és használatában. Néhány szövegben több is van ezekből az elemekből, világosabbak, érthetőbbek, míg másokban kevésbé. Egy tanóra szövegét áttekinteni segíthet a tanulóknak ezeket a szövegelemeket megtalálni és hatékonyan használni.

Cél

- megtanulni, hogyan kell tájékozódni tantárgyi tankönyvekben, forrásokban,
- megvizsgálni egy bizonyos szöveg megjelenési formáját és jellemzőit, valamint használatát.

Haszna

A tanulók:

- meg fognak ismerni különböző tankönyvi szövegeket és forrásokat (nyomtatva és elektronikusan),
- használni fognak stratégiákat különböző szövegekben az információ hatékony előzetes áttekintéséhez, elhelyezéséhez tartalomjegyzéket, indexet vagy a navigációs nyilat alkalmazva.

-

Legfontosabb gondolatok meghatározása; figyelemkoncentráció

A legfontosabb gondolatok és információ meghatározása egy szövegben központi helyet foglal el az olvasás jelentésközvetítő folyamatában és az értés alakításában.

Cél

- megtalálni a legfontosabb gondolatot vagy gondolatokat azáltal, hogy különbséget teszünk a legfontosabb és legkevésbé fontos információ között.

Haszna

A tanulók:

- megismerik a szöveget és ítéleteket alkotnak a tartalmáról,
- együtt dolgoznak egy társukkal – az olvasást, a jegyzetelést és a szóbeli stratégiákat használva – a szöveg jelentésének megértésében.

A következtetés annak a képessége, hogy kapcsoljuk azt, ami a szövegben van azzal, ami a fejünkben él.

Következtetést levonni olvasott vagy hallott szavak alapján kulcsképeség a szövegértésben. Lehet, hogy a tanulóknak alapvető információik hiányoznak, ha nem sikerül nekik megfelelő következtetéseket levonniuk. Ennek a stratégiának a tanításával célunk:

- jelentést kiszűrni a szövegből –explicit részletekből és implicit jelekből.
- kapcsolni az előzetes tudást és élményeket a szöveghez azért, hogy jól megfejtésekhez jussunk arról, mi történik, történhetett vagy fog történni a jövőben.

Eredmények:

A tanulók:

- jobban tudatában lesznek annak, hogy a szövegek több mint egy szinten érthetők;
- magabiztosan képesek lesznek bonyolult, szövevényes jelentések kiszűrésére szövegekből.

Az előzetes tudás aktiválása; szókincsfejlesztés

Az előzetes tudás (séma) aktiválása alatt azt a folyamatot értjük, amikor olvasás előtt aktivizáljuk a tanulók szókincsének, szemantikai univerzumának azokat a jelentésmezőit, amelyek relevánsak az olvasandó szöveg tartalma szempontjából. Ez történhet különböző tevékenységekkel, mint például beszélgetés, rajz, dramatizálás. A kutatások szerint az előzetes tudás aktiválása hatékony, ha az adott témáról meglévő tudást, benyomásokat, tapasztalatokat hozzuk felszínre. A hatékonyság akkor is tapasztalható, ha olyan témákat említünk, amelyek párhuzamba állíthatók az olvasmány témájával, (pl. egy oroszánokról szóló olvasmány előtt a tigrisről beszélünk) vagy abban az esetben is, ha egy nagyobb halmazra vonatkoztatjuk az aktiválást. (Példánkhoz visszatérve: ha a ragadozókról beszélgetünk.)

Az előzetes tudás aktiválásának másik feladata, hogy bevezetjük, a tanulókkal megismertetjük az olvasmány új, esetleg ismeretlen fogalmait, szavait, kifejezéseit. (Ezeket nevezzük elő-organizátoroknak.)

Szelektív olvasás; bíráló olvasási kompetencia alacsony szintje

A szelektív vagy válogató olvasás stratégia azt jelenti, hogy első olvasáskor már kiemelünk bizonyos részeket a szövegből, pl. aláhúzzuk a fontos részeket pirossal a szövegben. Fontos, hogy

már ekkor figyeljenek arra olvasás közben a tanulók, hogy mi okoz nekik problémát és mi megy jól. A kereső olvasás azt jelenti, hogy bizonyos információkat keresünk a szövegben.

A megértés monitorozása; memóriaproblémák

Az olvasás, megértés monitorozása, vagyis kivetítése az a tevékenységünk, amely lehetővé teszi, hogy az olvasás közben folyamatosan figyelemmel kísérjük, értékeljük saját megértési folyamatunkat. Ez a képességünk meta kognitív, tehát a megismerési folyamat megismerésére, a megértés megértésére vonatkozik. A megértés monitorozása történhet az olvasási folyamattal párhuzamosan, de ide értjük azt is, amikor az olvasó a szöveg közben megáll, és ekkor a szöveg addigi információinak, tartalmának összefoglalásával együtt értékeli, hogy hogyan olvasott, hogyan értette meg a szöveget, melyek voltak a problémái.

2015.01.05.

Dr. Szabó Ildikó